

# تورک یوردی

تورک اوجاقلری مرکزی هیئتی طرفندره نشر اولنور.

نومرو ۶

مارت ۱۳۴۱

جلد ۱

## اوج مدنیّت

— وردنجی صاییدن دوام —

اطرافزده یعنی اسلام خارچنده کی بشریتده دخی دین دنیایه قاریشدینی مدتیجه آلقده بر موازنه موجوددی . واسلام محیطلری دیگرلرندن کیری قالمیورلردی . فقط وقتا که بشریتک دیگر قسملرنده باشقه استقامته دوغری یورویش حاصل ولدی . وقتا که بوجعیتر کندی ایشلرینی یعنی دنیوی ومادی ایشلرینی تنظیم تیک خصوصنده تام بر حریت وسربستی استحصالنه موفق اولدیله . او کوندن عتباراً بوجعیتر اسلام جماعتلرندن زیاده ترقی وتعالی ایتکه باشلادیله وزمان کدیکه آراقده کی مسافه اوزادی ونهایت بو کونکی وضعیت حاصل اولدی . طرفده سربستی وحریت ، تجربه وعقل حاکمیتی ! دیگر طرفده انجماد ، لورغونلق وماسبقه مربوطیت ! بدیهیدر که بریسی یورویه جک وایلریلیه جک دیگر ییچ اولمازسه طوره جقدی .

حقوق نه در ؟ افراد بشر آراسنده کی علاقه لری تثبیت دکلیدر ؟ او یله ایسه فوق ماهیتی اعتباریله متحرک ، متبدلدر . مرور زمان ایله شرائط جیاتیه تحوّل تدیکندن افراد آراسنده علاقه لرده تبدل ایدر . بناءً علیه اونلری تثبیت ایدن ستورلرکده تبدل ایتسی لازم کلیر .

ذاتاً حضرت قرآنک معاملات قسمنده کی آیتلری ده عینی مادی تبدللرک معولی دکلیدر ؟ آیات جلیله نک اسباب نزوللرینه عائد هر هانکی بر اثری مطالعه ایدیکنر .

مثلاً امام سیوطی نك لايموت اثری تدقیق ایدیگز . کوره جکسکز که معاملاته عا  
آیتلرک کافه سی مادی سبیلره مستند اوله رق حاصل اولان فلان ویا فلان احتیاجله  
تنظیمه معطوفدر .

دیمک که بوکی آیتلرک نزولنه بیله - حقوقک ماهیت اعتباریله متحول ومتبدل  
اولسی سبب اولمشدر !

شمعی برطرفدن برجماعتی دوشونیکز که کندی مادی حیاتی تنظیم ایتمک  
یعنی قانون وضع ایلدکهده تماماً سربستدر . دیگر طرفدن ده دیگر برجماعت تقصیر  
ایدیکز که بو سربستیدن محروم اولسون ، بر نقطه یه صاپلانونب طورسون  
بدیهدر که برنجیسی حیاتی دائماً زمان ومكانه موافق برطرزده تنظیم وترتیب ایتمک  
اولاجقدر وایکنجیسی دائماً زمان ومكاندن کیری قالمش بولنه جقدر .

فی الحقیقه بزده ده تبدل زمانله احکام تبدل ایدر قاعده سی قبول ایدلمشدر  
فقط بوقاعده یه صدق وصمیمیتله رعایت اولنمه مشدر واولونمئور ! ایسته نلدیکی زما  
دینی بر بهانه ایله هر نوع تجدد قارشی چقیلیور و دین نامه هر نوع اجتماعی تکام  
ممانعت ایدیلیور . یالکیز نص ایله دکل اعتیادلره بیله دینی ماهیت ویریلرک فردلر  
فکری وفعلی تشبثلری وجمعیترکده مادی ومعنوی تکامللری طور دیریلیور  
کندیلرینی دینک ممثلی عد ایدنلر نفسلرنده علمی ، فنی ، سیاسی ، اجتماعی ، تربیه وی  
تدریسی ، اقتصادی ، مالی خلاصه هر نوع صلاحیتی کوریور ، هر شیهه بارماقلری  
صوقیورلر . جاهل ، دین ودنیاسندن عینی درجه ده غافل اولان ازدحامک تص  
غیرتی غیقلایه رق هر یکی خطومه قارشی طورمنه چالیشیورلر . اللرنده کی تکف  
وتلعین سلاحنی صاغه ، صوله صاللایه رق هر نوع یکیلکه ، زمان ومكانک ایجار  
ایتدیردیکی هرتبدل وتحواله قارشى مجادله ایتمکی کندیلری ایچون بروظیفه عدایدیورلر  
آلیکز مثلاً اصول تربیه وتدریس مسئله سنی ! صرف برصنعت اولان بوساحه  
دینله هیچ بر علاقه سی وارمیدر ؟ مع مافیه اصول جدیدی قبول ایتدیرمک ایچون  
نه قادار زحمتلر چکیلدی . نه قاداردینسرلک اتهاملرینه کوکس کریلدی ! هله آرزوق  
دینله ظاهراً علاقه دار اولان حقوق ، اقتصاد ، سیاست مسئله لرنده قیامت

قوپوپور . دینک مثلی عد اولنان زمره بومستلره دائر کیمسه ایچون هیچ بر صلاحیت قول ایتیمور .

یکانه صلاحیتی کندیلرنده کورسورلر . کندیلری ایسه نه زمان ونه ده مکانی نظر دفته آلیور ، فرد و جماعتی عصرلردن بری قالمش ، تاجوقدن بری زمان و مکانک خارجه چیقمش دستورلره ربط ایدرک حیاتی دوردیرمغه ، ذی روح انسانلری روحسز بر قالب حاله صوقغه چالیشورلر !

بناءً علیہ یوقاریده ذکر ایتدیکمز تبدل زمانله احکامده تبدل ایدر قاعده سی ، بزده قورو ، هر نوع حیاتی قوتدن محروم ، ساحه تطبیقی اولیان بر فورمول حالنده قالیر ! بونک باشلیجه سببی بودستورک حال ایله دکل قال ایله ، عقل ایله دکل لسانله قبول اولمش بونمه سیدر . بزده کی ذهنیت ایسه بودستورک کنه ووسعیتی ، حکمت و ماهیتی بحق ادراک و احاطه یه مانعدر . بز بر کره عنعنیه یاپیشوب قالمش . بز هر شئی اورادن آلمغه واورایه ارجاع ایتمکه آلیشمش . عصرلردن بری بتون علوم ، فنون ، حکمیات ، فلسفه ، اخلاق ، حقوق ، سیاست خلاصه هر شئی اورا ایله علاقه دار عد ایتمش و شمعی ده ایدیورز . و بو طرز تلقینک خارجه چیقانلره قارشی دائماً تلمین و تکفیر سلاحتی قوللانیورز و قوللانیورز .

یوقاریده ده کوردیکمز وجه ایله آوروپاده ده بر زمانلر بویله ایدی . و بو حال اوراده ده تاشمعی یه قادار دوام ایده کلش اولسه یدی ایکی عالم آراسنده موازنت حاصل اولاجقدی . و حق عینی ساحه اوزرنده عینی طریقله یوروین ایکی امتدن اسلام جماعتی داها متفوق اولاجقدی . زیرا اسلامیت خرسیتیانلقدن ترقی و تعالی یه - تاریخنک ده اثبات ایتدیکی کی - داها مساعددر .

فقط مع التأسف وضعیت بویله دکلدر . آوروپاده ایشلر دیکشدی . اوراده تقسیم اعمال و تفریق وظائف قانونی حاکم اوله رق دینی زمره لر کندیلرینه خاص اولان خصوصی ساحه یه ارجاع ایدلدیلر . ولایت و صلاحیت عامه دن محروم ایدلدیلر . اختصاصلری خارجه چیقمش ، باشقه ساحه لره مداخله ایتک تمجاوزندن منع ایدلدیلر .

ایشته موازنتک بوصورتله بوزولمسی بزی غایت فجیع بر حالده بیراقدی . بز  
فعلاً آروپانک دوت بش یوز سنه بوندن اولکی ذهنیتنی طاشیدیغمز ، اوزمانکی  
حیاتی یشادیغمز حالده بوکون ایستر ایسته مز اونک بر چوق حیاتی مؤسسه لرینی  
تقلید ایلک مجبوریتنده یز . بووضعیت بزده اوپله فجیع حاللر تولید ایتشدیرکه فجاعتک  
درجه سنی یالکز اوزون اوزون دوشونوب بوکون چکدیکمز فلا کتیرک اسبابی  
تحلیل ایتک زحمتنه قاتلانانلر تقدیر ایده بیلیرلر .

مثلاً بر اصول مشروطیتی آروپادن آلمق مجبوریتنده بولندق . حالبوکه بواسولک  
آروپاده افاده ایتدیکی معنی ایله بزم ذهنیتمز آراسنده سیاهله بیاض قادار فرق واردر .  
آروپاده اصول مشروطیت دیمک ، حاکمیت ملیه دیمکدر . یعنی ملی اراده نک  
هرشی اوزرینه حاکم اولمسی ، اراده ملیه نک تعلق ایتدیکی هر ماده نک بر نص قاطع  
اولمسی دیمکدر . اوراده ملی مجلسلر ، حیات ملیه نک هر هانکی قسمی ترتیب وتنظیم ایتک  
وهانکی شکله افراغ ایلک حقنی حائزدر . اوراده « تبدل زمانله احکامده تبدل  
ایدر » قاعده سنه بحق رعایت ایدیلرک هر هانکی قاعده یی ، اصولی لزوم کورولدیکی  
آنده تبدیل ایده بیلیرلر .

بزده ده بویله میدر ؟ بزده حقیقه حاکمیت ملیه جاریمیدر ؟ بزم ملت مجلسلری  
حرکتلرنده حقیقه سربست میدرلر ؟ برچوق مبرم احتیاجلر واردرکه بو مجلسلر قورقودن  
یاناشمیورلر بیلر [\*] . زیرا بیلورلرکه بر دینسزلک طوفانی در حال قویار . قاج  
کره بوزواللی ملت ومملکت بومدهش طوفانلرک طائفه لری آلتنده ازیلیدی .

بو ذهنیتدیرکه خلاصمز ونجاتمز ایچون چاره عد ایدرک اقتباس ایتدیکمز  
بوتون مؤسسه لری تااساسندن بوزارق ، ماهیتنی دیکشدریرک یالکزایش کوره مز  
دکل حتی عکسنه حرکت ایلیه جک بر حاله صوقیور ! استفاده یرینه متضرر اولیورز .  
واوزمان ساخته متفکرلر مزدن متعصب وجاهل عنغه پرورلر مزده قادار هر کس  
طعن وسرزنش لسانی آچهرق کوردیکمز ضررلری ، عکسی نتیجه لری هب

[\*] بواترک ۱۹۲۰ سنه سنده مالطه ده یازلمش اولدیغنی تکرار خاطر لاتیورز .

او مؤسسه لره عطف ایدیورلر . بونلر آ کلایه میورلر و یاخود آ کلا یوبده اعتراف ایتک ایسته میورلر که قباحه او مؤسسه لرده دکلدر ، بزده در ، بزم دار قاقالر مزده ، کور ذهنتمزده در .

حیانک ازیجی و اولدیریجی تضیق لری آلتنده بر طاقم تدیرلره توسل ایدیور . سه قده هیچ بر زمان بوتدیرلری صوکنه قادار یوروته جک جسارتی ابراز ایده میورز . بز هیمز پک اعلی حس و ادراک ایدیورز که ایچنده بولندیغمز عصرده ماضینک بر چوق احکامی بر چوق اقسامی یا تطبیق اولنه ماز و یاخود تطبیق اولنورسه تماماً عکسی نتیجه لر ویرر . مثلاً بو کون آرامزده بر کیمسه یوقدر که جزا خصوصنده العین بالعین الانف بالانف قاعده سنک تطبیق اولنه بیلیمسی ادعا ایتسین . بر خرسزک آلتک کیلمه سنه بو کون هانکی وجدان راضی اولور . یاخود هانکی حاکم حکم ایدر ؟ یاخود برینک قیز اولادی طوریرکن میراشنک قسم کلیسنک عصبیه ویرلمسی بو کونکی وجدان عمومی نصل تصویب ایدر ! تعدد زوجات بو کون هان هرکسک منفوری اولمشدر والی آخر !

اطرافزده باشقه اساسلر ، باشقه اصوللر جاریدر . بو اطراف ایسه بزى از مکده ، قیرمقدمدر . بزم تعقیب ایده جکمز ایکی طریق واردر : یا ازلکه ، محو اولمغه راضی اولمق ، یاخود عینی اساسلری قبول ایتک .

بز ظاهر آ شوایکنجی طریق التزام ایدیورز . چونکه کندیمزی قورتارمق ایچون متادیا او اطرافى تقلید ایدیورز . لکن هدفز اولان قورتولوشی تأمین ایچون بدیهی در که بز قطعیتله حرکت ایتیورز .

ایشته بوراده جسارتمز قیریلیور ، تألیف و مزجه قالدیشیورز . الهاماتمزی بو کونکی معاصر مفکرده دن آلدیغمز حالده چاره لری اونک تماماً ضدی و مخالفی اولان بر ذهنتده آرایورز . بر طرفده سپه نسر ، دورقه ایم و بر قسون ، دیگر طرفده ابویوسف و ابوداود بر طرفده بو کونکی اجتماعیات و فلسفه دیگر طرفده احکام سلطانیه و اخلاق ناصریه ! ! مزج و تألیف قابلیدر ؟

أوت ! حرمت و ستایشه لایق بر چوق مساعی و زحمتلر صرف ایدلدى ! فقط

کیدیلن یول طولاماجلی ، اگری بوگری اولدینی ایچون نتیجه مبهم قالدی . بعضیلری فقهک « جواز » قاعده‌سینه ، دیگرلری ده ابویوسفک « عرف » نظریه‌سینه صاپلانیدیلر . اورادن چاره‌تالیف آرادیلر ! فقط بونلرک هیچ بریسی مسئله‌ینی اساسلی واطرافلی برطرزده حل ایدمه‌مدی . « جواز » ده تصرف نظریه‌سنی ایلری سوردنلر شرع شریفک غایت محدود اولان مباح ساحه‌سینه برقبو آچقله برابر حیاتک همان اونده طقوزینی احاطه ایدن متباقی اقسامنه تماس بیله ایدمه‌مدیلر . او قسم یینه قبالی قالبور ! عرف نظریه‌سینه کلنجه ، بونظریه‌ده مهیمتله محصوردر . عرف نه‌در؟ حسن وقبح تلقیلریمی؟ او حالده ، موجودی اکمل عدایمک ایجاب ایتزمی عرف نظریه‌سینه طرفدار اولانلر نه‌ایتنه قادار بونظریه‌یه صادق قالمش اولسه لردی هر نوع تکامل اجتماعی یی انکار ایتلمی لازم کلیردی ! زیرا عرف هیچ رزمان و هیچ روجه‌ایله کندی کندینه تبدل ایدمه‌میکندن عرفه صاپلانوب قالان جماعتلر تجمد ایتمش اولورلر ! فصل که عالم اسلام صولک بش یوز سنه لک تاریخی ایله بو حقیقتی بارز بر صورتده اثبات ایتمشدر . عرفجیلر نظریه‌لرینک شوسقیم جهتنی پک اعلا ادراک ایتمشدر . و بو ؟ اندیشه ایله‌در که ، بونظریه‌ینی « داهی » نظریه‌سیله دایما ترفیق ایدرلر . « فردیتی » قالدیره‌رق یرینه بر نوع انسانی « الوهیت » اقامه ایدیورلر . عرفک دیکشدیکنی بوقهرمانلر تبشیر ایدرلر . ذاتاً داهی معشری وحدانک تجلیسندن عبارت اولدیغندن مذکور وجدانده ؟ مختفی طرزده تکون ایدن حسن وقبح تلقیلری قهرمانلرده غیر شعوری ولاکن بارز بر صورتده تظاهر ایدر . داهی‌لرک یایدق‌لری ، ایشلدکلری ، بکندکلری ، ایشه عرف !

فقط بالذات شوقهرمانلر فصل ظهور ایدیورلر؟ مادام که بونلر ذاتاً واقع اولوب ولکن هنوز مختفی بولنان تبدللرک محصولیدرلر . عجباً بو تبدللرک کندیلری فصل واقع اولیور ؟

بو نقطه ایشه عرف نظریاتجیلرینک طوردق‌لری یر ! بوکا جواب یوق ! زیرا فردیت قالدیرلمش اولدیغندن و شخصی فکرلره و عرفه مخالف و متباین فردی تلقیلره هیچ بر قیمت و اهمیت ویرلمدیکندن و بونلرک تأثیری تماماً انکار اولدیغندن

صرف جیلر ایچون بوسؤاله جواب ویرمک امکافی قالمیور! چونکه؟ سیاسی، اجتماعی،  
 بدیی، فکری تکاملک اک مؤثر عاملی ینه فرددر. فی الحقیقه فردلر ایچنده  
 اولدقلری محیطلردن ملهم اولیورلر، فکر وحسیاتلرینک عوامل و عنصرینی  
 او محیطلردن آلیورلر. فقط تاریخ تکامل و هر کونکی مشاهداتمز اثبات ایدیورکه  
 بوخصوصده فردلر ایله محیطلر آراسنده متقابل بر فعالیت، بر نما کس موجوددر.  
 محیط نه قادر ملهم ایدیورسه اونسبتدهده فرد محیط اوزرینه اجرای تأثیر ایتمکدن  
 خالی قالمیور، محیطدن آلدیغنی بالمضاعف اوکا اعاده ایدیور. ذاتاً فرد بو عکس العملی  
 یانماش اولسهیدی، کندی طرفندن محیطی ملهم ایتدیرمهیدی، وفرد محیطه  
 قارش یانکیز غراموفون رولنی اوینامقله قلمش اولسهیدی بر چوق افرادک  
 تجمعندن عبارت اولان جمعیتده هیچ بر یکملک، هیچ بر تجدد و تکامل واقع  
 اولمزدی! جمعیتلر متمادیآبردور و تسلسل یاهرق بر نقطه اوزرنده تجمع ایتمش اولورلردی!  
 بناء علیه بونقطه نظرندن ده عرف نظریه سنک مجروح اولدیغنی تحقق ایدیور.  
 ذاتاً یوقاریده ده یوکبی اکری بوکری یوللره صایمه نک دوغری اولمادیغنی  
 بیان ایتشدک. قارشیمزده کی سدلی قالدیره رق هر درلو تکاملمز ایچون بر یول  
 آجه بیلیمک ایچون آچیق، واضح، مستقر، اساسی و کنیش پرنسیپلره استناد  
 ایتلیز. بویله بر یولده اطرافه باقیهرق، هر کسی ممنون ایده جک اداره، صلحت  
 ذهنیتی ایله کیریلهمز! آرتق یحیاق کمیکه دایاندی، یا حیات ویا ممات شقلری  
 آراسنده بولونیورز. بونلردن بریسنی اختیار ایتلیدر. اولمکه قرار ویرمش ایهک  
 ینه اسکیمی کبی ریقاردو و آدام سمیتله، نظام الدوله، ژان ژاق روسو ایله ماوردی،  
 سبلسر ایله ناصر طوسیله آراسنده متردد قاهره رق، بونلری مزج ایتمکه چالیشهلم!  
 اولیه جکسهک بونلری یکدیگرندن آیرالم ومعین بر استقامت آلارق یورویهلم.  
 وضعیت غایت صریحدر.

حقوق، ذاتاً متحول و متبدل اولان حیاتک آنلرینی تعقیدن عبارت عداولنیور.  
 بزباشامنی ایسترسهک، بواساسی قبول ایتلیز! فقط بونک ایچون عجبا دینیزی  
 ترکمی ایده جکمز!

خاير !

زيرا دين دنياي شي نه در ؟ عجبا مسائل حقوقيه ، اصل دينك موضوعي دائره  
سنة داخل مي در ؟

دين ، عبد ايله معبودك آراسي تنظيم اي دن بر منظومه دساتير دن عبارت در .  
اوحالده دينك موضوعي يالكز ، اعتقاداتله عباداته عائد جهتلر تشكيل ايدر . بونك  
خارجنده هر نه وارسه دينه تصادفي اوله رق داخل اولمشدر . دين بواصل موضوعي  
اولان ماده لرك خارجنده كي شيلردن بحث ايتمش ايسه ، صرف تصادفي اوله رق  
وبر مجبوري ت تحتنده بويله يامشدر . والحاصل مقصد ، اودكلدر . حقيقي مقصد  
اعتقاداتله عبادات دن عبارت در .

وفي الحقيقه دين اسلامي ديكر اديان دن تفريق اي دن شي نه در ؟ عجبا ، معاملات  
حقنده وضع ايتمش اولديني بعض قواعد مي در ؟ بتون ديكر اديان وحتى بتون ديكر  
واضع قانونلر عيني معاملاتله اشتغال ايتمش ، اونلر حقنده شوويا خود ، بعضاً متوافق  
بعضاً متفاوت قاعده وضع ايتمشلردر . هيچ شبهه يوقدر كه اسلامي باشقه دينلردن ،  
اسلاملري باشقه ملتلردن تفريق اي دن بو خصوصيات دكلدر . وبوجهت اوقدر  
واضعدر كه بو خصوصلر اوزررنده حتى مختلف مذاهب اسلاميه آراسنده اختلافلر  
ومباينتلر وارد در .

لكن اسلامي ديكر اديان دن تفريق وبتون مسلمانلري بر نقطه ده اجتماع ايتديرن  
خصوصيات ايشته دينك اصل موضوعي اولان اعتقاداتله عبادات در .

اسلاميتك خاصه ممتاز هسي وحدانيت الهيه ايله معبودله عبادك آراسي تنظيم  
اي دن عبادات دن عبارت در . بوراده اسلاميت بتون اديان دن ، بتون ديكر ملتلردن  
ايرلش وبتون شعبات اسلاميه بونقطه لر اوزررنده متحددرلر . وبوجهت اوقدر  
صريح ، اوقدر مستقر در كه قرآن عظيمده بو خصوصه عائد ناسخ ، منسوخ آيتلر  
بيله يوقدر . اسلاميتك ابتدا سندن نهايته قدر وحدانيت عائد آيتلر نه ايسه لر اوصورنده  
قالمشدر . حالبو كه معاملاتله عائد نه قدر ناسخ ، منسوخ آيتلر موجود در .

ديك ، اسلاميته اساس اعتقاداتله عبادات در . بونلر ابدى ولايتلردر .

فرع ایسه ، معاملاتہ عائد اولان قسمی در . بونلر اسلامیتہ تصادفی اوله رق داخل اولمشدر . ذاتاً یوقارده ذکر ایتدیکمز وجهله حضرت رسالت پناه مهاجرتدن اول وفات ایتمش بولنسهیدی بوکون المزده یالکمز اعتقاداتله عبادات و اخلاقیاتہ عائد قسملر بولنه جقدی . معاملاتہ عائد بر تک آیت اولیه جقدی . زیرا بوقسم آیتلرک کافه سی بالآخره تصادفی اوله رق حضرتک مدینه دورنده کی فعالیتی اثناسنده یعنی حیاتک مادی جهتی تنظیم ایتلک مجبوریتده بولندیغی زمان و احتیاج ظهور ایتدیکمه نزول ایتمشدر . حالبوکه اسلامیت ، دینک اساسنی تشکیل ایدن توحید و توحیدک اطرافنده طویلانان اخلاقیات و معالیاتله باشلایه رق اونلر ایله بلباسیل و تغیر دوام ایدمه کلمشدر . بوخصوصه عائدک اوافق مسامحه تصوری بیله حضرت رسالت پناهک اک متهیج نفرتی موجب اولیور ! کفار ، برکون حضرتہ سن بزم لات ایله مناطمزی قبول ایت ، زده سنک اللهکی قبول ایدمه لم دی یه تکلیفده بولندیلر . حضرت در حال : اکر آی بر طرفده کونشده دیگر طرفده دورارق بکا بویله بر تکلیفده بولنسهینه قبول ایتمه دیدی . و اسلامیتک ایتلک کونندن صوک کوننه قدر بوخصوصه عائد اساسلر عینی صراحت و وضوحله عینی متانت و صلابتله محافظه اولنمش و کیمسه یه آنلر حقنده هیچ بر تصرف صلاحیتی بخش ایدلمه مشدر .

حالبوکه معاملاتہ عائد قاچ آیت منسوخ اولدی ! ذاتاً « دنیا ایشلرینی سز بندن آئی بیلورسکمز » دی یه امر ایدن ینه او حضرت دکلیدر [ اتم اعلم علی امور دنیا کم ] وینه « برامرده شبهه وارد اولورسه عقلکزله حل ایدیکمز » بویوران او دکلیدر ؟

بالآخره « نص ایله عرف آراسنده تصادم واقع اولورسه عرف مرجحدر . » قاعده سنی وضع ایدن آباء دین دکلیدر ؟ بو قاعده نک بحث ایتدیکی نص هیچ شبهه یوقدرکه معاملاتہ عائد نص در . زیرا اعتقاداته عائد بر اساسده عرفک تصرف صلاحیتی اولدیغی اصلا تصور ایدیله بیلریمی ؟ حضرت عمرک ؟ نکاحنی منع ایتدیکی معلومدر . عجبا مشارالیه اعتقاداته عائد بر اساسده عینی تصرف حقنی کندنده کوره بیلریمیدی ؟

ايسته بوتون بومطالعه لر اثبات ايدىيور كه دىنژده لايتغير وابدى اولان  
اعتقاداتله ، عباداتدر . معاملاتله طائد قواعد تصادفيدر ، زمان ومكانله مقيددر .  
بو خصوص كندىمز ايچون تعيين ايدىه جكمز دستور وقاعده يي تماماً تثبيت  
اىلشدر . واو دستور شوندى عبارتدر :

معتقدات وعباداتده تماماً مقيد اولدىغىز حالده ، معاملاتدهده تماماً سربستى  
معاملات خصوصنده اىسته دىكمز كېي تصرف ايدىه بىليز . حيات ماديه مىرى ،  
مصلحت عامه يي درپيش نظر ايدىه رك اىسته دىكمز سورتده تنظيم ايتىك حقه مالكنز .  
بز بو قاعده يي ، بو عمومى پرنسپي اتخاذا ايدىه رك دىنك موضوعنى صريح  
و واضح بر صورتده تقريق ايدر وديكر موضوعلرده كندىمىزى تماماً سربست  
عد ايدىه سكه هم دىنمىزى محافظه واعلا ايتىش اولور وهمده بىزى بر چوق يوز  
سنه لردن بى احاطه ايدىن او دور تسلسلدىن كندىمىزى قورتارىر وعصر مزله يك  
رنك ويك روح اوله رق يورويه بىليز . والا بزم ايچون چاره خلاص يوقدر !  
تكرار ايدىيورز . بو كون عصر مزله ، زمان مزله ، محيط مزله بزم آرامزده عظيم  
بر مبانيت ، بر تضاد حاصل اولشدر . بز بومبانيتى ، بوتضادى رفع ايتىز و آزالقده كى  
بوشلنى دولدىر مازسه ق زمان ومكان ايچنده غريب ويبانچى قالير وداثما اونلرك  
اسيرى اولورز . بر زمانلر بزمه عصر ومحيط آراسنده بر آهنگ بر موازنت واردى .  
اطرافزده ياشايان ملتلك دىنلرى دنيا ايشلرينه قارىشير ، عىنى ذهينتى اونلره تلقين  
ايدردى . فقط بو كون اونلر ، دىنلرى حقيقى ساخه لرينه ، يوقارده كوستردىكمز  
وجهله ارجاع ايتدىلر . دنيايه عائد ايشلرينى تنظيم ايتىك خصوصنده سربستى تام  
احراز ايلديلر . وينه يوقارده كوردىكمز وجهله بوندىن دولايى اونلرك دىنلرينه  
نه ضعف عارض اولدى ونه ده فتور . بالعكس دين عصر ك روحى ايله متوازن  
يورودىكندن ، كيتدىكه قوت پيدا ايتدى . جماعتلر ايسه كوندىن كونه ترقى وتعالى  
ايدرك بىزى يك چوق كرىده براقدىلر . اونلره يتيشه بيلمك ايچون بزده عىنى صورتده  
حركت ايتىك مجبوريتنده يز . ايتىزه سكه هم كندىمىز ، همده دىنمىز محو اولاجقدر .  
نصل كه شمدى يه قدر هر كون اولمقده يز . قورتولوش يالكىز ، دنيا ايشلرينك  
تنظيمنده تام سربستى احراز ايتمه مزه وابسته در . (سوكى وار)

آغاوغلى احمد